

1

SAMMY

Cînd cei de o vîrstă cu noi vorbesc despre război, nu se referă la cel din Vietnam, ci la cel care a izbucnit cu mai mult de o jumătate de secol în urmă și a cuprins aproape întreaga lume. Se spune că peste douăzeci de milioane de ruși pieriseră deja cînd noi am invadat Normandia. Cotitura se produsese la Stalingrad înainte de a fi pus noi piciorul în Europa și bătălia pentru Anglia fusese deja cîștigată. Și totuși, un milion de americani au fost victime ale războiului înainte de terminarea lui – trei sute de mii dintre ai noștri au căzut în luptă. Circa două mii trei sute au murit doar la Pearl Harbor, exclusiv în acea zi rușinoasă din urmă cu aproape jumătate de secol – peste două mii cinci sute au fost răniți – ceea ce reprezintă un număr mai mare de victime militare, exclusiv în acea zi, decît numărul total al victimelor din toate bătăliile, cu excepția celor mai lungi și mai sîngeroase din Pacific, mai mare decît numărul victimelor din Ziua Victoriei în Franța.

Nu-i de mirare că în cele din urmă am intrat și noi.

Noroc cu bomba atomică! M-am bucurat o dată cu restul lumii occidentale civilizate, în urmă cu aproape o jumătate de secol, cînd am citit titlurile imense din ziare care anunțau că explodase. Eram deja lăsat la vatră, scăpasem teafăr și, ca fost militar, o duceam mult mai bine decît înainte. Puteam să urmez

un colegiu. Și l-am urmat; apoi am și predat la un colegiu timp de doi ani, în Pennsylvania, după care m-am întors la New York și după citva timp mi-am găsit un post de agent publicitar la departamentul de profil al revistei *Time*.

Peste douăzeci de ani, cu siguranță nu mai mult, ziarele din toată țara vor tipări fotografii ale celor mai bătrâni veterani locali care au supraviețuit acestui război și care participă acum la paradele răzlețe din zilele de sărbătoare națională. Paradele s-au rărit deja. Eu nu mășluiesc niciodată. Cred că nici tata n-a mășlăuit vreodată. Demult de tot, în copilărie, de Ziua Armistițiului¹ și Ziua Eroilor², ticnitul de Henry Markowitz, un bătrîn administrator de bloc din generația tatei, care locuia vizavi de noi, își dezgropa și își îmbrăca uniforma din primul război mondial și chiar și jambierele zdrențuite din marele război de dinainte și se plimba țănoș de dimineața pînă seara pe trotuar, de la șinele tramvaiului din Norton's Point de pe Railroad Avenue pînă la bomboneria și chioșcul de răcoritoare de la colțul lui Surf Avenue, aproape de ocean. Dîndu-se în spectacol, bătrînul Henry Markowitz – ca și tata, bătrînul Henry Markowitz nu avea probabil pe atunci cu mult peste patruzeci de ani – rîcnea ordine pînă răgușea femeilor istovite care se țirau pe picioarele lor groase spre micile lor apartamente cu chirie, cărînd pungi maro de la băcănie sau măcelărie, fără a-i da vreo atenție. Jenate, cele două fiice ale lui îl ignorau și ele; erau niște fetițe, dintre care cea mică era de vîrsta mea, iar cealaltă cu un an și ceva mai mare. Unii spuneau că suferea de o psihoză traumatică, dar nu cred că era adevărat. Cred că pe atunci nici măcar nu știam ce era aia psihoză traumatică.

Pe atunci nu erau lifturi în blocurile noastre din cărămidă, cu trei și patru etaje, iar pentru bătrînii care urcau scara ca să ajungă acasă era un iad. În pivnițe găseai cărbuni, aduși cu camionul și

1 11 noiembrie, aniversarea armistițiului care a pus capăt Primului Război Mondial, 1918 (n. tr.).

2 30 mai, zi în care se comemorează amintirea celor căzuți în războiul civil, 1861–1865 (n. tr.).

aruncați prin forța gravitației pe o ghenă de metal; mai găseai acolo un cazan și un boiler, dar și un administrator care nu se știa dacă locuia sau nu în bloc și căruia, mai mult fiindcă ne intimidă și nu fiindcă îl prețuiam, îi spuneam respectuos „domnul” cînd vorbeam despre el, pentru că veghea în locul proprietarului, de care – aproape tuturor pe atunci, acum doar citorva – ne era întotdeauna cam frică. La numai un kilometru și ceva de mers pe jos, se afla celebra zonă de distracții Coney Island, cu sute de mii de becuri multicolore, cu tot felul de jocuri, caruseluri și chioșcuri cu mîncare. Pe atunci, Luna Park era o mare și vestită atracție. La fel era și Parcul Curselor cu obstacole („Cursa cu obstacole – Locul Caraghios”) aparținînd unui oarecare domn George C. Tilyou, care decedase de mult și despre care nimeni nu știa mare lucru. Pe fiecare pancartă a parcului era însemnul său de neuitat, tabloul strident, viu colorat, ca o caricatură, din care rînjea fața grotescă, trandafirie, plată, a unui idiot subtil, care clocotea efectiv de o ilaritate satanică, etalînd în mod incredibil, pe un singur plan rudimentar, o gură uneori lată aproape cît un cvartal de blocuri și un număr uluitor și neverosimil de dinți imenși. Îngrijitorii parcului purtau sacouri roșii și șepci verzi de jocheu și mulți duhneau a whisky. Tilyou locuise pe Surf Avenue în propria-i casă, o construcție solidă, din lemn, cu o alee ce pornea de la scurta scară de piatră a verandei, coborînd pînă la marginea trotuarului în care părea că se afundă. Cînd am ajuns la vîrsta cînd treceam prin fața ei în drum spre biblioteca publică, spre stația de metrou sau spre cinematograful unde rula filmul de simbătă dimineața, numele lui de familie, cioplit în ciment pe fața verticală a ultimei trepte de jos, era deja înclinat și strîmb, afundîndu-se mai mult de jumătate în pămînt. În cartierul meu, instalarea cazanelor cu păcură, care implica excavări în pavaj pentru conductele și rezervoarele de combustibil, era în mod invariabil un eveniment pentru toți locuitorii, un semn de progres.

În următorii douăzeci de ani vom arăta cu toții destul de prost în fotografiile din ziare și în reportaje de la televiziune –

niște oameni cam ciudați, ca dintr-o altă lume, antici, abia ținându-se pe picioare, chei, cu o înfățișare de idiști, zbîrciți, cu zîmbete ce dezvăluie lipsa dinților, mascată de obrajii scofilciți și ridaiți. Cei pe care îi cunosc sînt deja pe moarte, iar cei pe care i-am cunoscut mai de mult au murit deja. Nu prea mai arătăm bine nici acum. Purtăm ochelari și sîntem tot mai tari de ureche, uneori flectăm prea mult, ne repetăm, ne apar pe corp tot felul de chestii și cele mai mici vinătăi se vindecă greu și lasă urme care ne trădeză.

Iar în curînd nu vor mai rămîne mulți dintre noi.

Vor rămîne doar consemnări și amintiri pentru alții și imaginile pe care acestea le evocă întîmplător. Într-o bună zi, unul dintre copii – i-am adoptat desigur legal, cu consimțămîntul lor – sau un nepot de-al meu ajuns la maturitate ar putea să dea peste tresele mele de mitralior sau peste Medalia Aviatică, peste galoanele de sergent sau peste fotografia copilărească în care apar – micuțul Sammy Singer, care scria cel mai corect dintre toți băieții de vîrsta lui din Coney Island și care era întotdeauna primul în clasă la aritmetică, algebră elementară și geometrie plană – îmbrăcat cu scurta de zbor pufoasă, pentru iarnă, și cu hamurile parașutei, dintr-o fotografie făcută peste ocean, cu aproape cincizeci de ani în urmă, în Insula Pianosa, în apropierea coastei vestice a Italiei. Stăm lingă un avion, pe o grămadă joasă de bombe de cinci sute de kilograme nedetonate, zîmbind spre aparat, așteptînd semnalul de pornire într-o nouă misiune, cu bombardierul din ziua aceea, un căpitan, din cîte îmi amintesc, care ne privește din fundal. Era un armean năbădăos și impulsiv, uneori cam înfricoșător, incapabil să învețe să navigheze din cursul intensiv care i s-a vîrît pe gît pe neașteptate la instrucție de la baza aviatică din Columbia, Carolina de Sud, unde o parte dintre noi fuseserăm adunați pentru a alcătui un echipaj provizoriu care să fie instruit să lupte și să zboare cu un avion peste ocean, spre front. Pilotul era un texan sobru pe nume Appleby, foarte metodic și foarte bun la suflet, Dumnezeu să-l ierte, iar cei doi au început să se certe foarte repede. Afecțiunea mea se

îndrepta spre Yossarian, care era hazliu și iute, un pic cam smucit, ca mine, un băiat dintr-un mare oraș, care prefera să moară și nu să fie ucis, mi-a spus el odată, pe jumătate glumind, spre sfîrșit, și care se hotărîse să trăiască veșnic sau cel puțin să moară încercînd. Eram absolut de acord. De la el am învățat să spun nu. Cînd mi-au oferit încă o dungă pe trese și încă un mănunchi de frunze la Medalia Aviatică, numai ca să mai efectuez încă zece misiuni, le-am refuzat și m-au trimis acasă. M-am ferit tot timpul de neînțelegerile lui cu Appleby, pentru că eram fricos și mic de înălțime, recrut și evreu. Pe atunci simțeam nevoia să mă asigur pe ce picior stau în fața necunoscuților înainte de a mă exprima, deși, cel puțin în principiu, dar nu întotdeauna cu siguranța pe care mi-aș fi dorit-o, mă consideram egal cu toți ceilalți, inclusiv cu ofițerii și chiar și cu acel bombardier armean masiv și sincer, care susținea în glumă ideea absurdă că el era de fapt asirian și deci practic nu mai exista. Mi-am dat seama că eram mai citit și scriam mai corect decît toți și eram desigur suficient de inteligent ca să nu insist asupra acestor chestiuni.

În mod inevitabil, Yossarian se rătăcea în absolut toate misiunile de noapte pe care le efectua în perioada de instrucție pe deasupra statelor Carolina de Sud și Georgia. Devenise un subiect de glume. De la ceilalți recruți ai echipajelor pe care-i întîlneam în cazarmă și la popotă am aflat că toți bombardierii lor deveniți navigatori se rătăceau în zborurile de noapte și asta era un alt subiect de glume. Cel de-al treilea ofițer din echipajul nostru era un copilot timid, pe nume Kraft, care, după ce fusese avansat pilot peste ocean, a fost doborît de artileria antiaeriană într-o misiune deasupra Ferrarei, în nordul Italiei, cînd avionul lui a trecut a doua oară peste un pod, iar el a fost ucis. Yossarian, bombardierul principal, care ratase lansarea bombelor prima dată, a primit o medalie pentru că s-a rotit a doua oară pe deasupra țintei cînd a văzut că ceilalți rataseră și podul a rămas în picioare. În misiunile de instruire pentru navigație din Carolina de Sud, Appleby reușea să ne aducă înapoi în siguranță cu aju-

torul bușolei-radio. Într-o noapte foarte întunecată, ne-am rătăcit și nu am avut busolă-radio mai mult de o oră. Se produsese interferență electrică de la furtunile din apropiere și parcă aud și azi vocea lui Yossarian rostind prin interfon:

– Văd acolo jos malul unui râu. Virează stînga și treci peste el. O să găsec un punct de reper pe cealaltă parte.

Malul riului s-a dovedit a fi țărmul Oceanului Atlantic, iar noi eram în drum spre Africa. Appleby și-a pierdut din nou răbdarea și și-a reluat activitatea după o jumătate de oră; cînd a reușit în sfîrșit să adune semnalele radio ca să ne ducă înapoi la aerodrom, mai aveam doar atîta combustibil cît să ne poarte de la pista de aterizare pînă la locul avionului nostru. Motoarele s-au oprit înainte de a fi oprite de noi.

Fusesse cît pe-aci să murim cu toții.

Nu mi-am dat seama de asta decît în primii ani ai vîrstei mijlocii, iar după aceea, cînd spuneam această poveste, n-o făceam numai ca să stînesc risetele celorlalți.

În fotografia aceea mai este cu mine un amic, Bill Knight, mitraliorul din turela de sus din ziua respectivă, care era cu vreo doi ani mai mare decît mine, era deja căsătorit și avea un bebeluș, pe care-l văzuse doar o săptămînă, plus un puști slăbănog, de vîrsta mea, pe nume Howard Snowden, mitralior de mijloc și operator radio, de undeva din Alabama, ucis într-o misiune la Avignon, cam o lună mai tîrziu, cînd a murit lent, urlînd de durere și scîncind că îi este frig. Avem douăzeci de ani și arătăm ca niște copii de numai douăzeci de ani. Howie Snowden a fost primul mort pe care l-am văzut și singurul mort care mi s-a arătat privirii de atunci încolo în afara unei morgi. Soția mea a murit noaptea și fusese deja scoasă din salon cînd am ajuns la spital ca să întocmesc formalitățile și să încep pregătirile pentru înmormîntare. S-a stins exact cum spusese oncologul, aproape în ziua prevăzută de el. A zăcut, dar nu prea a avut dureri mari, și ne place să credem că a fost cruțată de dureri pentru că a fost întotdeauna o persoană foarte blîndă, cel puțin cu mine și cu copiii, în general veselă și generoasă.

Supărată n-a fost decît pe primul ei soț și atunci doar uneori, mai ales din cauză că el nu avea deseori bani suficienți pentru întreținerea unui copil, dar avea în schimb bani pentru prietene noi sau ca să se mai însoare de două ori. Am avut noroc în privința morților, mi-a spus imediat după război Lew, un prieten din copilărie, fost infanterist luat prizonier, care văzuse sute de morți în Europa înainte de a fi expedit înapoi acasă. Văzuse americani și nemți și zeci de civili germani în Dresda, cînd a fost trimis înapoi ca să ajute la curățenie după bombardamentul britanic despre care am aflat pentru prima dată de la el – un raid aerian în care au fost uciși aproape toți locuitorii orașului, cu excepția prizonierilor de război și a gardienilor lor, și despre care nu știam și nici atunci nu mi-a venit să cred că avusese loc.

– Peste o sută de mii? Cred că ai înnebunit, Lew. Asta înseamnă mai mulți morți decît după bomba atomică de la Hiroșima.

Mi-am ridicat privirea și am înțeles că spunea adevărul.

Dar asta s-a întîmplat cu aproape cincizeci de ani în urmă. Nu-i de mirare că pe odraslele noastre nu prea le interesează cel de-al doilea război mondial. Cei mai mulți nici nu se născuseră încă. Cei care s-au născut atunci ar avea acum cam cincizeci de ani.

Dar poate că într-o zi, într-un viitor pe care nu pot încerca să-l aproximez, unul dintre copii sau dintre nepoți va da din întîmplare peste cutia sau sertarul în care se află tresele mele de mitralior, Medalia Aviatică, galoanele de sergent și fotografia aceea din război și vor fi poate stimulați să mediteze profund asupra unor incidente de natură familială care au avut sau care n-au avut loc între noi, deși s-ar fi convenit. Ca incidentul meu cu masca de gaze a tatei din primul război mondial.

Mă întreb ce s-o fi întîmplat cu ea. Îmi plăcea masca de gaze ca jucărie cînd eram mic și mă jucam cu ea pe furiș, cînd nu mă duceam în oraș să croiesc bucăți de stofă după tipare de îmbrăcăminte de copii. Mai am și fotografia lui de soldat. După ce am citit, în timp ce eram la școala elementară, biografia asu-

lui aviației germane din primul război mondial, baronul Manfred von Richthofen, mi-am dorit un timp să mă fac pilot pe un avion de luptă, și să mă duelez zilnic cu el în luptă directă deasupra tranșeele din Franța și să-l dobor de fiecare dată. Era eroul meu și visam să-l dobor. La scurt timp după război, după războiul meu, tata a murit și au zis că de cancer. Îi plăcea să fumeze trabucuri. Și le cumpăra de la micul magazin de cartier de la colțul lui Surf Avenue, unde domnul Levinson ședea mulțumit și zîmbitor la o masă de lucru, cu cuțite și frunze de tutun în față, potrivit și rulind cu mîna trabucele, în timp ce doamna Levinson, o femeie pitică, liniștită, cu păr negru și pistrui, vindea căști de baie, tampoane pentru urechi, costume de baie, gălețușe și lopățele și alte jucării pentru plajă, la numai un cvar-tal distanță. Nu aveau copii.

Toată lumea muncea. În copilărie, am vîndut un timp ziare pe străzi și pe promenadele din lemn de pe plajă. Vara, surorile noastre vindeau cremă de ouă înghețată și bere de ghimber la chioșcurile de pe promenadă. Davey Goldsmith vindea hot-dogs. Pe plajă, negustori ambulanți fără licență se luptau ca spartanii cu aburii înghețați care ieșeau din niște cutii de carton incomode, pe care le țineau în brațele bronzate, ca să vîndă contra unei centime toate înghețatele și cîmile Dixie înainte de a fi înhățați de polițiștii care-i urmăreau pe nisipul moale, printre spectatorii în costume de baie care îi aclamau din toată inima ca să le îlesnească fuga. Îi cunoșteam pe mulți dintre acești băieți mai mari, iuți de picior, cu o îndeletnicire atît de periculoasă.

Din apartamentul nostru, auzeam întotdeauna dinspre ocean valurile care se spargeau și geamandura care răsuna ca un gong (noi îi spuneam „geam-de-a-dura“ și mi se pare corect și acum). În perioadele cînd se așternea o liniște ciudată la începutul sau la sfîrșitul după-amiezei, auzeam foarte vag – de la aproape șapte sute de metri depărtare – chiar și clinchetul nedeslușit, aproape spectral, al calușeilor din apropiere, flașneta exotică a imensului carusel de pe promenadă, cu cercul său rotitor de armăsari aurii precum zahărul candel și cu dungi de un negru

strălucitor, în nuanțe stridente de albastru și roz, ca al altor dulciuri, jeleuri, bomboane din lemn dulce și dropsuri. De unde proveneau acei magnifici căluți alunecători? Exista undeva o firmă care fabrica numai căluți pentru caruseluri? Se cîștiga mult cu așa ceva? Nimeni nu era bogat.

DOBITOCUL

Noul președinte își preluă funcția în mod legal o dată cu demisia predecesorului său într-o stare de sîcîitoare oboseală spirituală, rezultată din nevoia de a explica la nesfîrșit de ce își alesese de la bun început o asemenea persoană drept candidat la postul de vicepreședinte.

– De ce l-ai ales tocmai pe el? se tot simți dator să-l întrebe prietenul lui cel mai bun, secretarul de stat. Spune-mi măcar mie. Nu-ți voi trăda secretul.

– N-a fost nici un secret! răspunse stăruitor președintele, apărîndu-se. N-a fost nimic clandestin, nici un motiv ascuns. Pur și simplu mi-am exersat capacitatea de apreciere. Îți dau cuvîntul meu că n-a existat nici o rea intenție.

– Tocmai asta este înspăimîntător.

DOMNUL YOSSARIAN

La mijlocul celei de-a doua săptămîni petrecute în spital, Yossarian a visat-o pe mama lui și și-a dat din nou seama că era pe moarte. Medicii au fost tulburați cînd le-a dat de știre.

- N-am găsit nimic în neregulă, i-au spus.
- Mai căutați, i-a îndemnat el.
- Ești perfect sănătos.
- Așteptați și o să vedeți, i-a sfătuit el.

Yossarian s-a întors la spital pentru a fi sub observație, retrăgîndu-se acolo sub un nou baraj nevrotic de simptome la care devenise tot mai sensibil de cînd se pomenise locuind singur pentru a doua oară în viață, și care păreau să se risipească precum aburul, unul după altul, de îndată ce descria unul dintre ele sau i se făceau analizele. Doar cu cîteva luni în urmă, se vindecase singur de o criză de sciatică incurabilă, telefonîndu-i pur și simplu unuia dintre medicii lui ca să se plîngă de criza de sciatică incurabilă. Nu se putea obișnui să trăiască singur. Nu știa să-și facă patul. Prefera să moară de foame decît să-și gătească.

De data asta, se năpustise înapoi ca un trăsnet, ca să zicem așa, din cauza viziunii morbide a unei alte viziuni morbide, curînd după ce aflase că președintele, pe care nu-l agrea, își va da demisia și că vicepreședintele, pe care-l agrea și mai puțin, îi